

काराबोबो वर व्हेनेझुएलाचे प्रतिबिंब

'भूराजकीय मोहिमे'नंतर दोनशे वर्षांनी दक्षिण अमेरिकन राज्ये अजूनही स्वतंत्र होण्यासाठी धडपडत आहेत

२४ जून १८२१ रोजी Simón Bolívar या महान स्वातंत्र्य अग्रणीने कॅराबोबोच्या लढाईत स्पॅनिश सैन्याविरुद्ध आपल्या सैन्याचे नेतृत्व केले. पाच दिवसांनंतर Bolívar विजयात काराकासमध्ये प्रवेश केला. संपूर्ण दक्षिण अमेरिकेत स्पॅनिश चा अद्याप पराभव झाला नव्हता, पण स्पॅनिश राजसत्तेला आता परत लढण्याची इच्छाशक्ती नव्हती. उर्वरित लढाया - ज्यात २४ मे १८२२ रोजी पिचिन्चा च्या लढाईचा समावेश होता - केवळ कॅराबोबोने जे स्थापित केले होते ते पूर्ण केले, म्हणजे दक्षिण अमेरिकेतील अनेक प्रजासत्ताकांना सार्वभौम व्हायचे होते. Bolívar साथीदार Cúcuta एकत्र येऊन नवीन घटना लिहिण्यासाठी आणि त्यांना अध्यक्ष म्हणून निवडून आणण्यासाठी एकत्र आले. पण Bolívar स्वस्थ बसणार नाही. दक्षिण अमेरिकेचे सार्वभौमत्व कायमस्वरूपी असावे यासाठी तो आपल्या घोड्यावर चढला, दक्षिणेकडे गेला.

Bolívar आणि काराबोबोची कहाणी सर्व वर्गातील व्हेनेझुएलाच्या लोकांमध्ये खोलवर जाणवते. जेव्हा मी व्हेनेझुएलाचे परराष्ट्रमंत्री जॉर्ज अरेझा यांना या लढाईचा अर्थ विचारला, तेव्हा त्यांनी इतिहासाच्या पुस्तकांमध्ये खोलवर खोदून सांगितले की, काराबोबो "लढाईपेक्षा जास्त आहे. ही एक भूराजकीय मोहीम होती". Bolívar सैन्याने काराकासच्या पश्चिमेकडील त्या रणांगणावर स्पॅनिश लोकांचा पराभव केल्यानंतर ग्रॅन कोलंबिया (कोलंबिया आणि व्हेनेझुएला) येथून बोलिव्हियापर्यंत (१८२५) आलेल्या नव्या राज्यांनी स्वतःच्या सार्वभौमत्वाची गतिमान भावना निर्माण केली. काराबोबो हे "दक्षिण अमेरिकेच्या संपूर्ण स्वातंत्र्याच्या दिशेने एक महत्वाचे पाऊल" होते.

दशकभरापूर्वी मला आठवतंय की, ह्यूगो Chávez काराबोबोवर, त्याचा पगडा भावनिक होता, त्याच्या शक्यतांची भावना Bolívar एकूण उघडली होती. १९९८ मध्ये झालेल्या त्यांच्या निवडणुकीने उघडलेल्या प्रक्रियेचे नाव Chávez बोलिव्हारियन क्रांती असे ठेवले आणि त्यांनी प्रादेशिक प्रक्रियेचे नाव बोलिव्हारियन अलायन्स फॉर द पीपल ऑफ अवर अमेरिका (अल्बा) असे ठेवले यात नवल नाही. व्हेनेझुएलाने जगातील पीपल्सच्या द्विशतकी काँग्रेसशी ही लढाई साजरी केली आहे. थीम केवळ दक्षिण अमेरिकेचे स्वातंत्र्य नाही. हे जगासाठी सार्वभौमत्व आहे.

राज्यांच्या अडचणी

काराबोबोनंतर दोनशे वर्षांनी दक्षिण अमेरिकन राज्ये स्वतंत्र होण्यासाठी धडपडत आहेत. व्हेनेझुएला स्वतः अमेरिकेबरोबरच्या धोकादायक संघर्षात अडकलेले आहे, ज्याचे सरकार व्हेनेझुएलाच्या जनतेवर नुकसान पोहोचवणारी निर्बंध व्यवस्था कडक करत आहे. अलीकडेच, अमेरिकन सरकारच्या दुय्यम निर्बंधांमुळे यूबीएसने सीओव्हीआयडी-१९ साठी लसी ंची डिलिव्हरी सुनिश्चित करण्यासाठी व्हेनेझुएलाच्या सरकारने कोवॅक्स युतीला व्यवहार पूर्ण करण्यास नकार दिला. वाढत्या प्रमाणात, अमेरिकेच्या निर्बंधांमुळे व्हेनेझुएलाची इतर देशांशी सामान्य व्यावसायिक संबंध ठेवण्याची क्षमता रोखली जाते. व्यापार आणि गुंतवणूक, आंतरराष्ट्रीय वित्तीय प्रणाली आणि जागतिक माहिती प्रवाहावर अमेरिकेचे वर्चस्व असल्यामुळे अमेरिका व्हेनेझुएलावर - आणि अमेरिकेच्या एकतर्फी निर्बंधाखाली इतर अनेक देशांवर ही जबरदस्त शक्ती वापरू शकली आहे.

मन्त्रो सिद्धांत

Bolívar सैन्याने स्पॅनिशचा पराभव केला, तेव्हाच अमेरिकेचे अध्यक्ष जेम्स मन्त्रो यांनी २ डिसेंबर १८२३ रोजी मन्त्रो सिद्धांत तयार केला. या धोरणात असे सुचविण्यात आले होते की, आता युरोपीय शक्तींनी अमेरिकेवरील आपली पकड गमावल्यामुळे अमेरिका खंडीय स्थैर्याची हमी देणारी असेल. त्या वेळी अमेरिकेकडे सर्व गोलाधर्मा दुय्यम ठरविण्याचे तांत्रिक किंवा लष्करी साधन नव्हते. १८९८ मध्ये जेव्हा अमेरिकेने क्यूबा आणि प्युर्टो रिकोमधील स्पॅनिश वसाहतवादाचे शेवटचे वेस्टीज काढून टाकण्यासाठी हस्तक्षेप केला, तेव्हा त्याने दोन्ही बेटांचा ताबा घेतला. त्यानंतर अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष थिओडोर रूझवेल्ट यांनी १९०४ मध्ये मन्त्रोच्या सिद्धांताला दिलेल्या प्रस्तावनेत म्हटले होते की, अमेरिका अमेरिकेवर आपला प्रभाव पाडेल. निकारागुआते पनामा (१९८९) पर्यंत लष्करी आक्रमणे आणि ग्वाटेमाला (१९५४) ते बोलिव्हिया (२०१९) पर्यंत च्या उठावांमुळे मन्त्रोचे भाषण जगात आले.

अमेरिकेची भूमिका

अमेरिकेचे परराष्ट्र मंत्री जॉन केरी यांनी २०१३ मध्ये म्हटले होते, "मन्त्रो सिद्धांताचे युग संपले आहे." होन्डुरासमध्ये अमेरिकेच्या समर्थित उठावानंतर चार वर्षांनी आणि बोलिव्हियामध्ये अमेरिकेच्या उठावापूर्वी चार वर्षांनी हे विधान करण्यात आले. राष्ट्राध्यक्ष बराक ओबामा आणि उपाध्यक्ष जो बिडेन यांच्या नेतृत्वाखाली काम करताना श्री. केरी यांनी हे वक्तव्य केले. आता अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष असलेले श्री. बिडेन यांचा मन्त्रो सिद्धांताचा त्याग करण्याचा कोणताही हेतू नाही. त्यांचे परराष्ट्र मंत्री अँटनी ब्लिंकन यांनी बोलिव्हियामधील कायदेशीर प्रक्रियेत हस्तक्षेप केला आहे, केंद्रीय गुप्तचर एजन्सीच्या (सीआयए) माजी एजंट लिसा केन्ना यांना पेरूमध्ये राजदूत म्हणून ठेवले आहे आणि व्हेनेझुएलाविरुद्ध अमेरिकेचे निर्बंध अधिक चव्हाट्यावर आणले आहेत. या माणसांसाठी धोरणात्मक बदलाचा कोणताही पुरावा नाही.

फेब्रुवारी २०२१ मध्ये, एकतर्फी सक्तीच्या उपायांच्या नकारात्मक परिणामांवर संयुक्त राष्ट्रांचे विशेष दूत अलेना दुहान यांनी लिहिले की, अमेरिकेच्या एकतर्फी निर्बंधांमुळे व्हेनेझुएलाच्या सरकारचा महसूल ९९% कमी झाला आहे आणि देश आपल्या निर्बंधपूर्व उत्पन्नाच्या १% वर जगत आहे. तिने लिहिले, "व्हेनेझुएलाला आवश्यक यंत्रसामग्री, सुटे भाग, वीज, पाणी, इंधन, गॅस, अन्न आणि औषधे यांचा अभाव आहे". गेल्या सहा वर्षांत व्हेनेझुएलाचे २.५ दशलक्ष लोक अन्न असुरक्षिततेत घसरले आहेत, तर वीज निर्मितीची पातळी २० टक्क्यांपर्यंत घसरली आहे. अमेरिका, युनायटेड किंग्डम आणि पोर्तुगीज बँकांमध्ये गोठवलेल्या व्हेनेझुएलाची मालमत्ता ६ अब्ज अमेरिकन डॉलर्स इतकी आहे.

पण व्हेनेझुएलाचे लोक उद्दाम राहतात. मॉस्कोहून नुकतेच काराकासला परतआलेले श्री. अरेझा म्हणतात, "आम्ही खंबीरपणे उभे आहोत. मन्त्रो हे एकध्रुवीकरणाचे आणखी एक नाव आहे. अमेरिकेची अवशिष्ट शक्ती असूनही मन्त्रो भूतकाळातील आहे. व्हेनेझुएलाच्या लोकांसाठी काराबोबो बहुध्रुवीयतेचे संकेत देतो. त्यांचा असा विश्वास आहे की, हा पुढे जाण्याचा मार्ग आहे.

विजय प्रशाद हे त्रिखंडीय : इन्स्टिट्यूट फॉर सोशल रिसर्चचे संचालक, ग्लोबट्रॉटरचे मुख्य वार्ताहर आणि लेफ्टवर्ड बुक्सचे मुख्य संपादक आहेत